

לראות את הצורה איך שלמדו תורה בירושלים עיה"ק, את הקדושה הטהרה והפרישות, שהרי בדורינו אין לנו דמות אל מי לראות ולהביט, איך נראית תורה, והעצה היחידה לכך 'הביטו אל אברהם אביכם ואל שרה תחוללכם' (ישעי' נ"א ב'), והיינו להביט אל האבות, ולהעמיד את דרכיהם לנגד עינינו, הצורה איך היא דרך הלימוד, הצורה של הרחקה מעוה"ז, הצורה של קדושה וטהרה, וזוהי מטרת קהל פרושים, והראב"ד זצ"ל הכיר בגודל מעלת הקהילה, ולא חשך דבר מלעשות עבור הקהילה, בעבור שזה הצלה לדורות, וממנו שאבנו חיזוק ועידוד בכל אורך הדרך, ועכשיו שאבדנו כל זאת, אבל יחיד עשי לך קהל פרושים.

וענין זה של דוגמא מדורות עברו, הוא הכח ויסוד התורה, וכדכתיב תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב (דברים ל"ג ד'), וכן איתא מהמגיד מדובנא שלא היה שייך לעשות פרה אדומה, לולי פרה אדומה של משה רבינו, שאם חפצים בטהרה, זקוקים אנו לדוגמא מן הדורות הקודמים, בקדושת המחשבה וקדושת המעשה, פרה אדומה של דורות עברו שונה לגמרי.

איתא ביערות דבש (ח"ב דרוש ז') שבשעה שהצדיק נסתלק מן העולם, הרי כל מעשיו הטובים הפקר, ויכול כל א' וא' לתפוס ולזכות במעלותיו של הצדיק. ולכן הזמן הזה הוא עת רצון, שלא יהיה ח"ו, הצדיק אבד ואין איש שם על לב, והיינו דאימתי הוא בבחינת הצדיק אבד, כאשר אין איש שם על לב, ולכן צריכים אנו להתחזק במעלותיו של הצדיק, כדי שנזכה בהן.

נחמתינו היחידה - גדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייהם (חולין ז' ע"ב), ובודאי יעמוד למעלה וימליץ טוב, עבור ירושלים עיה"ק, ובמיוחד על קהל פרושים, ועל כל העולם כולו, ייתן ה' ויקים בנו במהרה, מה שנאמר ובלע המות לנצח ומחה ה' א' דמעה מעל כל פנים, ונאמר אמן.

ובמפרשים כתבו לבאר דכאשר מניחים זהב אצל זהב אין החפץ השני נעשה זהב, וכן בכסף ושאר דברים, משא"כ אש דכל דבר שמונח אצלו נעשה אש, וה"נ ת"ח גופו אש, מחמת שהתורה אש והופכת את מציאותו של הת"ח לאש, וכמו אש הוא מציאות כן הוא התורה, עוד מעלה יש שאש נהנים ממנה למרחוק מאירה ומחממת והכל נהנים ממנו, וה"נ כשיש ת"ח בעולם נעשה מציאות אחרת בעולם, שיש אור לכולם, וכאשר אין ת"ח הרי זה חושך.

על משמר העיר

עוד י"ל עליו איך נפלו גיבורים ויאבדו כלי מלחמה כפשוטו, שהוא שימש ככלי מלחמתה של ירושלים עיה"ק, לשמרה בקדושתה ובטהרתה, לנצור את הדרתה ותפארתה בשלמות, הוא היה זה שלחם למענה, שרק ע"י גבורה של תורה כזו אפשר לשמור על ירושלים, ורק ע"י קדושה כזו אפשר לשמור על קדושת תורתה, ובכזו טהרה ופרישות אפשר לשמור על טהרתה של העיר, וע"ז באה הוצקה מי יחמול עליך ירושלים (ירמי' ט"ו ה').

אבל יחיד עשי לך 'קהל פרושים'

אבל יחיד עשי לך 'קהל פרושים', שהרי אנו קיבלנו ממנו הרבה, הראב"ד זצ"ל הכיר בעומק מעלתה של קהילת פרושים, והחשיבה כבת עינו, וכשהיינו נכנסים אליו, היינו מקבלים ממנו הרבה חיזוק ועידוד, וכן עשה כל שביכולתו למען קהל פרושים, משום שראה בזה את עוגן ההצלה של הדור, להתדבק בדרכי אבות, ולהתדבק בקדושת וטהרת ירושלים עיה"ק, ולא לחפש דברים חדשים, ולא לפנות למקומות אחרים, אלא להעמיד כנגד עינינו דמות דיוקנו של אביו (סוטה ל"ו ע"ב),

רבי משה ברזורמן שליט"א
ר"מ ישיבת מאה שערים
חתן רבינו זצוק"ל

באהבתך תשגה תמיד

שלא זכו להכיר את עומק הגדלות ברם שייכים הם לירושלים, הם יתנו קולם.
הנפטר הגדול זצ"ל עצמו היו לו שני סוגי גדלות, שני סוגי הנהגות. מצד אחד - גדלות של "בני ציון" למעלה מתפיסת השגותינו, גדלות מעל מה שאנו יכולים להבין, גדלות עמוקה ומקיפה מעל ומעבר ממה שאנו רואים בדורנו. ומצד שני - אב רחום ולב אוהב לכל יחיד, מקבל כל אדם בחמימות ובפנים יפות, יורד אל העם וחושב על כל הדברים הקטנים של כל אחד ואחד.

"ציון במר תבכה וירושלים תתן קולה", יש כאן שני דרגות של הספד, בעוד שירושלים נותנת קולה הרי ציון אינה מסתפקת בכך אלא ממררת בבכיה. ציון המוזכרת בתנ"ך היא הפנימיות של ירושלים, נשמתה וקדושתה של ירושלים, לכן ציון בוכה במר לבנה יותר מאחרים, אלו עמלי תורה המבינים מה זה התמדת התורה והמתת עצמו עליה, אלו שמבינים מהי הוראה, אלו שמבינים מהי תפילה, אלו שמבינים מהו חסד מעומק הלב, אלו הם המכונים ציון והם במר יבכו, אבל ירושלים שהם שאר האנשים מסביב אף

אספר בזה עובדא קטנה ופלאית, שאירעה בחודש זה, המבטאת באופן נפלא מאוד את אהבת התורה של מו"ח זצ"ל: בתקופה האחרונה הי' שואל את כל מי שנכנס לביתו, האם יש לו את הספר "אם לבינה". בשבת האחרון לפני הסתלקותו, שהייתי בביתו ופנה אלי לאמר: האם השגתי כבר את הספר אם לבינה, שהוא משתוקק זה כמה להשיגו... לשאלתי, וכי למה הוא דורש כ"כ אחר הספר הלז?

השיב לי: הגמ' במס' זבחים (ק"ח:) עוסקת בכניסת ישראל לארץ, ומסיקה "מדשבע כיבשו שבע חילוק" וכתב רש"י עלה "סברא בעלמא היא". ולא זכיתי להבין דברי הגמ' אלו, עד שמצאתי בהגהות יעב"ץ בסוף המסכתא שכותב "ועיין ספר אם לבינה", ועל כן רצוני אדיר להשיג ספר זה שיאיר את עיניי...

התבוננו וראו: עומד לפנינו חולה מסוכן, אפוף במכאובים ויסורים עד כדי כך שגם טעם באוכל אינו מרגיש, אדם שכל קימה מכסאו הינה בגדר של פיקוח נפש ממש, וכל התאמצות יתר גורמת שמספר החמצן יורדת פלאים, את כל הש"ס כבר למד והבינו על בריו, אך שורה אחת בגמ' שעדיין מוקשית לו אינה נותנת לו מנוחה, ולא נח ולא שקט מלהשיג הספר שיאיר את עיניו, ודבר זה טורד את מנוחתו בימים ספורים לפני הסתלקותו "הביאו לי ספר אם לבינה"...

בבחינת "דאי לא רווחי שמעתתא שף דעתיה".

ייסורים של אהבה

כדי לקבל מושג כלשהוא עד כמה עצמו יסוריו, נוכל ללמוד מתגובת הרופא שהתבטא בתמיהה: "איני יודע ואיני קולט האיק אדם זה אוכל, בזמן שכל פיו אכול ונגוע, ואיני יודע איך הוא שותק ומבליג ולא מתאונן כלל על מכאוביו".

ובאמת מדה נשגבה זו של הבלגה היה מנת חלקו כל ימיו. מעולם לא התלונן אפילו פעם אחת על יסוריו שתקפוהו. לפני כחמש שנים חלה נוראות והיה במצב אנוש, ממש כפסע בינו לבין המות, כשהעבירוהו לביה"ח, נענה הרופא אליו: אינך רשאי לעמוד על רגליך כי מצבך איום... שאלו הרופא על מה באת? משיב הראב"ד זצ"ל מתוך תעצומות הנפש: "איני יודע, אנשים אומרים שאיני מרגיש בטוב..."

הוא עצמו שכל רגע ורגע חייו תלויים לו מנגד, מריבוי מכאוביו הרבים שאפפוהו, שקוע כל כולו בתורה, ואינו יודע מושג של "איני מרגיש בטוב", הוא אינו מפסיק מיגיעתו העצומה אף לרגע, שוקד הוא בשקיקה על הגמרא ובולע לקרבו עוד גמרא ועוד גמרא ללא הפסק, עוד משנה ועוד משנה, עוד הערה מספרי הראשונים, ועוד קושיא על הסוגיא הנלמדת, אלו הדברים שהעסיקוהו בכל עתיו ורגעיו.

זהו ציון במר תבכה, הספד אחד צריך להיות על מדרגת ציון שהיא למעלה מהשגתינו, והספד מיוחד על מדרגת ירושלים - על כלל ישראל שנהנו ממנו תורה והוראה עצה ותושיה, על שני האבירות הקשות עלינו לבכות להספיד ולתת קולנו. הצדיק אבד ונוטל כלי חמדה.

באהבתה תשנה תמיד

איתא בחז"ל, כד נח ר' יוחנן קרו עליו בני דורו "אם יתן איש כל הון ביתו באהבה שאהב ר' יוחנן את התורה בוז יבוזו לו", אם בא אדם לקנות עיר שלימה ומציע חצי ממחיר שוויה, או רוצה הוא לקנות דבר ששוה מאה זוז בחמישים זוז יש על מה לדון ולהתעסק עמו, אך אם יבוא אחד לקנות עיר שלימה בפרוטה אחת מה יאמרו לו הבריות? שוטה! בוז יבוזו לו, מבזים אותו על מה שאינו מדבר כהוגן כלל.

אם יבוא אחד וירצה למדוד את אהבת התורה של הנפטר זצ"ל, ויבוא אחד ויעמיד דוגמה של כסף וזהב, או דוגמה של תענוגי עוה"ז, הרי בוז יבוזו לו.

כדי להבין את גודל אהבת התורה של ר' יוחנן עלינו להתבונן בב' מאמרי חז"ל אודותיו, והם: א. הגמ' בברכות, כשנפטר בנו העשירי של ר' יוחנן, לאחר ששיכל את תשע בניו הקודמים בחייו, התקרב למיטת בנו העשירי והוציא עצם מבשר המת פחות מכשעורה (ולפירשי' הוציא ממנו אחד משיניו) והכניסו בסודרו, וכל זאת למה? כדי לנחם את האבלים שבורי לב! נורא נוראות מלווה הוא את בנו האחרון ובמה הוא עוסק? לנחם אחרים ולהראות להם מה שעבר עליו ולא נשבר.

הב'. הגמ' בב"מ שבשעה שריש לקיש נסתלק הוה קא מצטער ר' יוחנן בתריה טובא, אמרו רבנן מאן ליזיל ליתביה דעתיה, ניזיל ר' אליעזר בן פדת דמחדדין שמעתתי, אזל יתיב קמי' כל מילתא דהוה אמר ר' יוחנן אמר ליה תניא דמסייע לך, אמר את כבר לקישא? וכי רוצה אתה לדמות עצמך לריש לקיש, בר לקישא כי הוה אמינא מילתא הוה מקשי לי עשרין וארבע קושייתא ומפריקנא לי עשרין וארבעה פרוקי וממילא רווחי שמעתתא ואת אמרת תניא דמסייע לך אטו לא ידענא דשפיר קאמינא?! הוה קא אזיל וקרע מאני' וקא בכי ואמר "היכא את בר לקישא"? "היכא את בר לקישא"? והוה קא צוח עד דשף דעתי של ר' יוחנן, ובעו רבנן רחמי עלי' ונח נפשי' דר' יוחנן. נורא הוא למתבונן, יסורים של הסתלקות כל בניו בחייו יכול הוא לסבול, אבל בהסתלקות ריש לקיש כשחסר ברווחי שמעתתא אי-אפשר לו לחיות, כפי שביארם הגר"ח שמואלביץ זצ"ל דרבנן לא התפללו שיבריא מחליו, אלא שימות, דידיעו שאם יבריא ר"י ויבוא לישיבה ויראה שוב שר"ל אינו נמצא, שוב יזעק "היכן את בר לקישא?! ושוב ישוף דעתו, ומשו"ה התפללו שימות.

ממאמרי חז"ל רואים אנו את שגב גדולתו של רבי יוחנן, ואכן נאה לו אמרת קדושנו "אם יתן איש את כל הון ביתו בוז יבוזו לו".

יום ולילה לא ישובותו

התמדתו הרבה בתורה לא ידעה גבולות, עד כדי כך שלא זכור לנו - משפחתו - אי פעם ששכב לישון באמצע היום.

פעם אחת נזרקה שאלה בין אחד השיחים, האם זכור למאן שהוא מבין יוצ"ח שהאבא שכב לישון באמצע היום, נענה בנו הג"ר אהרן שליט"א, שבשבת אחר הצהריים, בתקופה שלא היה להם בביתם את הגנרטור, והשתמשו בנרות להאיר את החדר, ומשסיים לאכול סעודה שלישית עדיין היה קודם השקיעה, ונשאר זמן של כעשרים דקות עד תפילת ערבית, שלא היה אפשרי ללמוד מפני החושך ששרר כבר, אזי נשכב האבא לנוח, על מנת שיוכל ללמוד כלילה עוד כמה שעות. ממש בגדר שאמרו חכמים על חכמה יוונית שמותר ללומדה רק בשעה שאינו יום ואינו לילה, כך היתה אצלו השינה בגדר של תנומה קלה בשעה שאינו יום ולא לילה.

וכבר הזכירו מקודם בהספד, שמשך שינתו כלילה היתה לכל היותר ארבע שעות, והיתה תקופה של כמה שנים בהם היה ניעור לילות שלמים לסירוגין ועוסק בתורה.

תורה מתוך הדחק

סיפר אחד החברות שלו, סח לי הראב"ד ברגע של גילוי לב על העניות הנוראה שהיתה מנת חלקו בימי צעירותו: "הייתי יוצא מביתי מבלי לאכול מאומה בבוקר, ובזמן שהיה שפע קצת, הייתי לוקח עמי שני פרוסות לחם וחצי תפוז לשבור רעבוני, אבל ברוב הזמנים גם אלו לא היו לי, וכה ישבתי ולמדתי שמונה עשרה שעות ברציפות ללא אכילה, ובסיומם של שמונה עשרה שעות יגיעות אלו - הפטיר הראב"ד - לא ידעתי עדיין אם בבואי לביתי אמצא מאכל כלשהוא לסעוד את לבי...

אהה! אין מה לאכול בבית, אין במה להשביע את הקיבה הכמהה לדבר מאכל, והמוח שקוע והוגה בתורה.

שקידתו בתורה היתה ברצף ללא הפסק כלל, עד שבאו אליו חבריו בישיבה "עץ חיים" בתלונה, שכתוצאה משיבתו על מקום אחד שמונה שעות ויותר ברציפות, הרי צבע בגדיו נדבק לכסא, ומשאייר סימנים... אך הוא דבק במשנתו ואינו מרפה, אינו יוצא לשתות ואינו יוצא לסדר עניניו, אלא כל כולו שקוע בלימוד רצוף ביגיעה.

זהו תורה מתוך הדחק! הוא סימל את מאמר חכמינו "אין התורה נקנית אלא במי שמקיא חלב שינק משדי אמו", ביגיעתו העצומה הקיא את תמצית דמו, בהתמדתו הנוראה הקיא את החלב שינק משדי אמו.

סיפר הגאון רבי שמואל אורבאך שליט"א בשבוע זו, ששמע מאביו הגרש"ז זצ"ל, שידוע הוא בידעה

ברורה שהיו עוברים ימים שלמים שרבי ישראל יעקב פישר לא הכניס אוכל לפיו...

סיפרה הרבנית ע"ה, שבעיתים מסוימים לא היה להם בביתם להאכיל את הילדים הרכים, והיה הראב"ד אומר: לכו נא ובקשי מן השכנים פרוסת לחם להאכיל את בנינו, אך היא היתה מתביישת לנהוג כן, היתה שולחת את בנה היקר - אהרן - לשחק עם בן השכנה, בתקווה שתוך כדי המשחק תבחין השכנה ברעבון הילד ותתן לו מאכל כלשהוא.

במצבי דוחק ועוני כאלה גדל וצמח הארז בלבנון! מתוך קיום מאמר חז"ל "אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה" בפשטות, הקרבה עד כדי כלות הכוחות ומסירת הנפש, נתקיימה אצלו תורתו שלמד באף ובעוני.

סיפר שאירע פעם שלא היו לו מעות לשלם את דמי השכירות עבור הדירה הקטנה שבה התגורר מתחילה, על כן נאלץ לשכור מחסן שלא עלה בדמים מרובים כמו הדירה, אך משרצו להכניס את הכלים שהיו להם מהדירה הקודמת, לא נכנס הכל, והיה המקום צר מהכיל את השלחן והכסאות, ומחוסר ברירה הוכרחו להניח את הכסאות על גבי הארון! אך דבר זה לא הפריע להתמדתו ועסקו בתורה יומם ולילה, הדחקות לא גרעה אצלו מאומה משקידתו.

זוהי תורה מתוך הדחק! זוהי לימוד במסירות נפש! תורה ללא הפסק, לימוד שמונה עשרה שעות ברציפות אף בתנאים קשים, מחזור של שמונה עשרה שעות רצופות בכל יום, וחזור חלילה לבלי הפסק.

סיפר אחיו הג"ר שלמה שליט"א: בזמן הפגזים של המלחמה הכניס לתוך הדירה הקטנה והצפופה, את אמו האלמנה ויתומיה הרכים, כמובן שלהכניס את כל המשפחה, הוציאו את כל חפצי הבית ופרסו מזרונים לכל אחד, וכיון שנעשה צפוף כ"כ בדירה קטנה זו, לא היה יכול חותני הגדול לצאת ולבא כרצונו במשך הלילה כהנהגתו, כי לא רצה להפריע מאן שהוא ממנוחתו, מה עשה הגאון שכל מהותו היתה חטיבה אחת של לימוד התורה, התיישב על מיטתו ושקע בלימודו עם נר קטן כל הלילה עד שהגיע זמן תפלת וותיקין, כשאינו חש לכל הסובבים אותו, צולל הוא בים התלמוד ואין מפריע לו שמסביבו ישנים בני אדם... כך למדו תורה.

אם הראשונים כמלאכים

היום בעת הליכתי ברחובה של עיר, בא לקראתי אדם חשוב ואומר לי בתמיהה: הספד על הראב"ד? וכי מי יכול להספידו?! איזה מושג ואיזו שייכות יש לנו לאדם גדול כזה? ומוסיף לי "דערהער" בדברי הגמ' "אם הראשונים כמלאכים אנו כבני אדם, אם הראשונים כבני אדם אנו כחמורים" שלכאורה תמוה הביטוי הלז? אכן באה הגמ' ללמדנו - מפטיר הוא מתוך אנוחה עמוקה - שההבדל

לומד? השיב: "נשים". כך לומדים תורה, וכך יודעים את התורה.

סופרים אותיות של תורה

בשרצה פעם לתאר את גודל הפחד ששרר בירושלים בעת ההפגזות, שהיה מלחמה קשה מאוד, והוא היה דר על הגבול עם הירדנים, ואמר שהיו אנשים רשעים, שמפעם לפעם היו נכנסים לבתי אונגרין במא"ש וצועקים: "הלגיון מגיע!!! [כוונתם על הירדנים], ונעשה פחד נורא, שפחדו שהם באים להרוגם את כולם, והתבטא: "שקודם המלחמה הי' בקי בש"ס, באופן כזה, שהיה יכול להורות עם מחט מה כתוב בעוד כארבעים דפים על אותו מקום בו מונח חוד המחט".

בן אמר פעם לאחד מנכדיו, שקודם המלחמה הי' יכול לספור כל האותיות שבש"ס בע"פ, וכמו כן הי' יכול להורות על תיבה מסוימת, שבמקום אחד כתובה עם אות י אחת ובמקום אחר נשנתה בשני פעמים אות י, היכן יש גמ' בלשון זה והיכן יש גמ' דומה בלשון אחר, היכן עם וא"ו החיבור והיכן בלא וא"ו החיבור, ואת כל זאת שכח לאחר המלחמה מרוב הפחד.

אנו הכרנו את הראב"ד שלאחר השכחה.

בזה נתיישב מה שלכאור' קשה על הא דאיתא בגמ' קידושין "ומפני מה נקראו הראשונים סופרים שהיו סופרים אותיות" של תורה ואמרו ו' דגחון אמצעית של ספר תורה", ולכאור' תמוה שהרי לספור אותיות של תורה מי אינו יכול, ולספור היכן הו' דגחון אפי' ילדי תשב"ר יכולים זאת? ועוד תמוה מה שקוראים לגדולי התנאים - סופרים, והרי גדלותם של התנאים גדלה מהשגתנו בהרבה דרגות, וכי תואר זה מבטא את גדלותם במה שאנו קוראים אותם "סופרים"?

אלא מאי, אם אדם לומד תורה מתוך אהבה, ולימודו הוא מתוך חשק והתלהבות, ושונה את פרקו מאה ואחד פעמים כי דבקה נפשו בתורה, ואין לו מלבדה שום דבר בעולם לא אכילה ולא שתי' ולא שינה, או אז נספרים לו האותיות שבתורה מאליו, וזוהי ההגדרה הקולעת שכינו את התנאים בשם "סופרים אותיות של תורה".

בן הוא הדבר לגבי הנפטר הגדול זצ"ל, אין לנו השגה כלל בדרגתו, וקשה לדבר, האיך לקרב הדבר אל שכלנו.

כך היא דרכה של תורה

על המשנה באבות "כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל וכו'" מפרש הרמב"ם, שאין פירוש הדבר שהעושה כן אשריו ואשרי חלקו, אלא "זוהי דרכה של תורה", דוקא כך ולא בדרך אחרת. אם יש אחד שיקשה לו מדוע רבי ישראל יעקב נתגדל כל כך והוא לא, בודאי שיש הרבה תירוצים לומר לו אבל דבר אחד ברור: "הראב"ד

בינינו לבין הדור שקדם לנו הוא כה גדול כבין מלאך לאדם, וכבין אדם לחמור. אין לנו שום שייכות ושום פירור של השגה, אין דומה דורינו כלל לדור שקדם לנו.

אין לנו כלל שמץ של השגה "התמדה מהו", אין לנו השגה כלל "חזרה על הלימוד" מהו, וכי קולטים אנו בשכלנו הקט, משמעותה של חזרה אלפי פעמים על הלימוד, עד שנהפך למהות האדם.

זכורני לפני שנה, באחד מימי חוה"מ ישבו בביתו נכדיו בחורים השוקדים על תלמודם, ושמעתי שהוא מספר להם סיפורים מימי בחרותו, משנכנסתי אני לחדרו פסק מלספר, אך סיפרו לי לאחר מכן שהשווער הגדול רצה להחדיר בהם "חזרה ושינון מהו" אמר: בימי בחרותי למדתי ארבעים פעמים "סדר נזיקין" במשך שנתיים, ובמשך שנה אחת עברתי על "סדר נשים" ארבעים פעמים..."

אנו רואים גדולי ישראל, אנו שואפים להיות כמותם, אנו מקנאים בהם, אך אין אנו יודעים כמה עמל ויגיעה השקיעו עד שצמחו לגדולי ישראל, כמה נסיונות עברו עד שהגיעו לדרגתם הרמה. דף גמרא היה חשוב אצלם מאכילתם יומם, דף גמרא היה חשוב אצלם מכוס מים בודדת, זאת היתה כל מהותם, זאת היתה כל מאווים ושאיפתם.

סיפר לי אברך שבתקופת בחרותו, לא היו משאירים אור בביהכ"נ בלילות, אלא בביהכ"נ א' שהיה שם נורה של ארבעים וואט, ושם ישבו ולמדו כל הבחורים שרצו ללמוד בלילה, והיו לו ב' אחים שהחליטו שפעם אחת הם נשארים ללמוד אחרי רבי ישראל יעקב, אך לא הצליחו, עבר עוד שעה ועוד שעה ועוד שעה ורי"י ממשיך ללמוד תורה. כך רוצים ללמוד תורה כך דבוקים בתורה.

אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה שאהב מו"ח הק' את התורה בזה יבזוז לו. יבוא אחד וירצה לקנות את אהבת התורה של הנפטר זצ"ל, הרי אין לו השגה אהבת תורה מהי, ללמוד תורה לשמה ללא הפסק, ללמוד וללמוד וללמוד.

'ושננתם'

פעם אחת בין אחד השיחים, סיפר לי בדרך אגב בנוגע לענין אחר, שנכנס אל ראש ישיבת מיר הגאון רבי אליעזר יהודה פינקל זצ"ל, בשליחות גבאי צדקה, כשהוא בגיל י"ד שנה, וכשנכנס שאלו הגרא"י מה אתה לומד? והשיב לו: "נזיקין..." שאלו שוב הגרא"י איזה פרק אתה לומד בנזיקין? שוב השיב: "נזיקין", אמר לו הגרא"י פתח פין, התחיל אומר כל סדר נזיקין ב"ק ב"מ הוריות וכו' בע"פ בבקיות נפלאה. אם נשאל כיום לבחור צעיר מה אתה לומד, יאמר שלומד פרק פלוני או דף פלוני, אבל כששאלו את הגאון זצ"ל מה אתה לומד השיב שלומד נזיקין וכל הכרוך בה, וכששאלו אותו לאחר זמן מה אתה

היה זה לפני מספר חדשים כשסעדו אצלו, סח בדרך אגב: "בכמה מקומות בספריי כוונתי לאמיתה של תורה, ואם בשביל זה בלבד באתי לעזה"ז הרי גם זה כדאי".

חידוש חידו"ת ואהב את התורה, ובאהבתה שגה תמיד, יהיה זה סברא בלימוד, קושיא על הסוגיא, פירכא כלשהוא, כל הקשור אל לימוד התורה שמחו ועלז את לבו.

ובין שכן, הרי לאחר שעסק בתורה לשמה, שוב אינו צריך להספדים, כי כבר הספידו התנא במסכת אבות, ומשנה מפורשת היא: "רבי מאיר אומר הלומד תורה לשמה זוכה לדברים הרבה, ולא עוד אלא שכל העולם כולו כדאי הוא לו, נקרא רע; אהוב; אוהב את המקום; אוהב את הבריות; משמח את המקום; משמח את הבריות; ומלבשתו ענוה ויראה".

מלבשתו ענוה

דבר מיוחד ובולט הוא הענוה של הגאון הנפטר זצ"ל. לא ראו אצלו אפילו פעם אחת איזהו קפידא, כבר עשרים וחמש שנים שהנני מכירו וסמוך אליו, לא ראיתי אצלו ולו פעם אחת, קפידא על מה שלא שמעו לו ועל מה שלא עשו כרצונו.

הגאון הגדול ר' משה שטרנבוך שליט"א הזכיר בהספרו, מה שאירע לפעמים בישובו לדין בבי"ד, והיו אנשים מסוימים מבזים אותו באופן מבהיל, וכשבאו אח"כ להתנצל תמה על מה באים לבקש ממנו מחילה, הרי לא עשו לו כלום. במקום הצורך, היתה לו התקיפות הנחוצה לעמוד מנגד, אבל פגיעה אישית, לא הי' לידו כלום.

זוכה לדברים הרבה

ממשיכה המשנה ואומרת: "ומכשרתו להיות צדיק; חסיד; ישר; ונאמן; ומרחקתו מן החטא; ומקרבתו לידי זכות; ונהנין ממנו עצה ותושי' בינה וגבורה; ונותנת לו מלכות; וממשלה; וחקור דין; ומגלין לו רזי תורה; ונעשה כמעין המתגבר; וכנהר שאינו פוסק; והוה צנוע; וארך רוח; ומוחל על עלבונו; ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים". מקשה הגר"ח מוואלוז'ין, דלכאורה לאחר שמנה התנא מעלות נשגבות ונפלאות כאלו על הלומד לשמה, וכי מה הוסיף בכתבו זוכה לדברים הרבה?

אלא אמרו חז"ל עה"פ עין לא ראתה אלוקים זולתך, כי כל מלאכי מעלה ושום נביא או חוזה לא השיגו השכר הגדול לעוסקים בתורה לשמה, וזה רמז באמרו "זוכה לדברים הרבה" כי אינם דברים שנתנו לכתוב, ושאר דברים יש לנו השגה בהם, ומלבד זאת זוכה עוד לשכר מרובה, שאין לנו השגה בהם כלל, וזהו אמרו "זוכה לדברים הרבה" סתם ולא פירש.

אשרי משכיל אל דל

משנת החסד שלו, גם היא סוגיא גדולה בפני עצמה, וניתן להגות בה ולדון בה ללא קץ. ממנו למדים אנו

נתגדל כי למד תורה ללא שום עזה"ז כלל, ואין התורה נקנית אלא במי שממית עצמו עלי".

זהו היסוד של לימוד תורה מתוך הדחק. וכך מבאר הגר"ח מוואלוז'ין ביאור ענין לשמה וז"ל: "ענין הלשמה היא לימוד לשם אהבת התורה לידע ולעמוד על שרשיו שעיקר הלימוד להשיג ע"י התורה והמצוות והדין ולידע כל דבר על בוריו כללי ופרטי". ולזה צריך ללמוד ביגיעה עצומה להשיג אמתת כונת התורה לפי השגתו.

אם אחד רוצה ללמוד תורה לשמה מפני שאוהב הוא את התורה מפני שרוצה להגיע למעלות נשגבות, יתבונן מה עשה הראב"ד זצ"ל, בהיותו ילד רך בשנים, היה מדלג וקופץ מע"ג שער הת"ת בשעה שש לפנות בוקר כשעדיין היה נעול, וזאת כשהוא עומד כבר לאחר תפילת ותיקין, והולך עתה ללימוד יומו.

כאשר מחפש הוא חברותא, הרי כל מאווי ומבוקשו הוא: "חברותא שישב וילמד לכל הפחות שמונה שעות רצופות", ובפחות מכך אין על מה לדבר. תנאי התנה עם רעייתו ע"ה שזמן אכילת ארוחת צהרים לא ייארך יותר מעשר דקות ושאר הזמן קודש לה! כך מגיעים למדרגה של לימוד ארבעים פעמים נשים, ארבעים פעמים נזיקין, ואם לא הספיק את מה שהכין עצמו לעצמו ללמוד, הרי אינו הולך לישון עד שמסיים את מכסת לימודו.

מוסיף הגר"ח ואומר: "וכל אשר מוסיף ללמוד כן יוסיף לחפץ ללמוד עוד, ובאהבת התורה ישגה ויחשוב הלוואי שיוכל לא לישון ולא לאכול רק כל הימים וכל הלילות לידע ולעיין ולשנות בצמא את דבריה". רוצה אדם לידע אם הוא לומד תורה לשמה? יתבונן בשעה שאומר ברכת "שמע קולנו", האם מוסיף הוא לתפילתו תחינה, שיתן לו הקב"ה כח שלא יצטרך לישון ולא לאכול כדי שיוכל ללמוד יומם ולילה. כי כשמגיע אדם למדרגת לימוד תורה לשמה, זוהי כל בקשתו ורצונו בחייו "ללמוד ללא הפסק".

זאת היתה דמותו, וסוד זה היה גלום באורחות חייו, וזה היה לב לבו של הנפטר הגדול זצ"ל.

הקב"ה גוזר וצדיק מקיים

שומעים אנו ממופתים רבים המהלכים סביביו של הנפטר זצ"ל, אבל המופת הגדול ביותר הוא "שכל מה שהקב"ה גוזר היה צדיק זה מקיים".

יסוד חייו היה מושתת על דקדוק בהלכה בקלה כבחמורה. אם הותר הדבר עפ"י הלכה הרי מותר הוא ואם נאסר הרי אין לזוז מזה, כה היתה הדמות שהיתה מהלכת בינינו, כל היום וכל הלילה הי' עסוק ודורש במוחו לדעת ולברר מהי ההלכה. לא פעם ולא פעמיים הי' מתייגע להבין פשט בתוס' או לפתור שאלה בהלכה, וכשהי' מגיע לפתרון, בשעה שהי' מגיע חידוש מסויים הי' מתמלא שמחה נוראה.

בשעה "שהקב"ה" נוטל את נפשך. יסוד גדול הוא: שבכל נפשך, היינו בשעה שאתה מת, אפילו אז עבוד את בוראך.

מעשים יודעים זאת, שאצל הנפטר זצ"ל הי' תקופה ארוכה של משך כמה שנים, שהיה בדרגה של "הוא נוטל את נפשך", ואעפ"כ הי' קורא קר"ש ומקבל עליו עול מלכות שמים, ולא החסיר תפילה אחת כותיקין, לא החסיר גם אז מלמוד וללמד, ולא החסיר מקיום מצוות בהתחזקות תמידית.

בשתוצר פעם לעבור בדיקה מסוימת, והבדיקה היתה מתוך יסורים נוראים, שהכניסו את כל גופו לתוך מכונה, ובאמצע פנה לסובבים אותו ואמר מתוך גבורת הנפש: "עוד מעט השקיעה, ועדיין לא התפללתי מנחה". ויעמוד בגבורת ארי, ויקם להתפלל בחיות ובשמחה כאילו לא אירע דבר...

בששכב מדוכא בחליו בביה"ח, היה אחד מנכדיו שוהה אצלו כל לילה. פעם אחת, לאחר שעבר עליו לילה שלם של יסורים ומכאובים שלא עצם עיניו, פחד הנכד להעירו לותיקין עקב מצבו הקשה, אך לאחר שעברו כמה דקות מתפלת ותיקין נתעורר רבינו, וכאב לו מאוד על שלא העירו, ופנה לנכדו בטענה: "וכי למה הנך יושב כאן לילה שלם, אם לא בכדי להעיר אותי עם הנץ?"

זהו סמל של "אפילו הוא נוטל את נפשך"! בכל המצבים, בתקופת יתמות; במצב של עוני; בזמן של חולי; יצא נשמתו באחד. יצתה בת קול משמים ואמרה "אשריך רבי ישראל יעקב, שנשמתך יצתה באחד". יצא מהעוה"ז ע"י עמל התורה, למד בצעירותו ולמד בזקנותו, כל חייו היו חטיבה אחת של "ליד הגמרא".

אבוי! חסר עתה רבי ישראל יעקב בעולם, איש שכל כולו תורה. על הרוגוצוב'ר זצ"ל היו אומרים, שאם מוציאים ממנו דם לא ייצא אלא ש"ס וירושלמי, כן אפשר לומר על הנפטר זצ"ל, דמו היה ספוג בגמרא; ספרא; ירושלמי; ופוסקים, ספוג הי' בתורה ועוד תורה ועוד תורה.

והחי יתן אל לבו

אין ספק שרוב מנין ובנין של ירושלים וישראל, חייבים לו הכרת הטוב, אלו שהדריכם בהלכות, אלו שהאירם בעצותיו, אלו שנושעו ע"י תפילותיו. אם הגאון זצ"ל הי' עומד עמנו חי, בודאי הי' אומר שכל מי שרוצה להכיר לו טובה, יקבל עליו קבלה אחת בלימוד התורה.

מהי הכרת הטוב שיכולים אנו לתת, לאביהם רבם וליבם של ישראל? נקבל עלינו למלאות משהו דמשהו של לימוד ברציפות, ללמוד מתוך אהבת התורה, לחזור על הנלמד, לא לעבור על גמ' בלא שלא למדוהו כמה פעמים, יקבל כ"א מאתנו לקיים לכה"פ מצוה אחת, לע"נ ללמוד משנה אחת, זהו ההכרת הטוב, שבוודאי ילמד עלינו זכות במרומים.

"להבין את השני" מהו, מאורחות חייו קולטים אנו "דבר קטן ושולי אצל הזולת" כמה חשוב הוא.

סיפר לי אברך אחד, שפעם אחת הגיע אל הגאון הראב"ד זצ"ל, בדחיפות ובבהלה מביה"ח על מנת לשאלו דבר מה, אך תיכף משכנס טרם הספיק לפצות פיו, פונה אליו הראב"ד: "ראשית כל, תנוח קצת מיגיעת הדרך, שב נא לאכול קצת, שתה והרגע את רוחך". ומששבה אליו רוחו, נתן לו אותו הדבר שהזקק לו.

ליל שבת קודש, הראב"ד שוהה בביתו ועוסק בלימודו, והנה נכנס אחד באמצע הלילה מבוהל, ושואל בחרדת לבו האם מותר לו לנסוע עתה לביה"ח לרגל מקרה דחוף. הראב"ד ללא שהיות יוצא את החדר ומיד שב עם מעות בידו, על מנת שיזמין הלה רכב שיבא לקחתו לביה"ח בהקדם האפשרי.

אחה! להבין את כל אחד ואחד, לשמוע את אנקת לבו של כל בר ישראל, מי זה אשר יתיימר לומר שיודע הוא כמה זמן יקר מסר לאנשים שבורים. הן אמת שיש הרבה אנשים העושים חסד עם אנשים שבורים ומבטלים מזמנם עבור זה, אבל זמנו של הנפטר זצ"ל היה יקר לו מאוד כידוע, ובכל זאת היה מבטל מלימודו ומטה אוזן קשבת לכל אומלל ודך.

היה יושב עם בעלי תשובה, אלמנות שבורות לב, אנשים מדוכדכים, ושומע צרתם ועוזר ומסייע להם, לא פעם ולא פעמיים היו מגיעים אנשים שבורים לביתו והיו מבקשים לישון אצלו בביתו, וחשש מאוד שמא מחוייב הוא ע"פ דין בהכנסת אורחים, והואיל שלא הי' יכול להכניסם לביתו מחוסר מקום וכדו' נתן להם מעות שילכו לאכסניא ללון.

זאת היתה משנת חייו "למסור את עצמו לאחרים". היה נוהג בכל ערב שבת, להחם מיחם מלא מים, וכששאלוהו הרי אינך צריך ליותר מכוס אחת? השיב: "שאר המים הנני מכין, שמא יגמרו המים לאחד השכנים". וכ"ז פועל יוצא מלימוד תורה לשמה, משמח את הבריות, אוהב את הבריות.

אפילו בשעה שהוא נוטל את נפשך

ידוע מה דאיתא בגמ' ברכות שבשעה שהוציאו את ר' עקיבא להריגה וסרקו בשרו במסרקות של ברזל, הגיע זמן קר"ש והי' מקבל עליו עול מלכות שמים, ופירש"י שהי' קורא אז קר"ש, אמרו לו תלמידיו: רבי עד כאן? אמר להם: כל ימי הייתי מצטער בפסוק זה בכל נפשך ואפי' נוטל את נפשך, אמרתי מתי יבא לידי ואקיימנה ועכשיו שבא לידי לא אקיימנה, והי' מאריך באחד עד שיצא נשמתו באחד יצתה בת קול ואמרה אשריך ר"ע שיצתה נשמתך באחד. לפשוטם של דברים מתבאר כאן גודל החיוב למסור את הנפש לתורה ולקיום מצוה, אבל כשנדייק לשון הגמ' נמצא כי מודגש כאן שאפילו

עפר, לא נאמר פסוק זה אלא על בני אדם שמשכיבים עצמם על העפר ללמוד תורה שהקב"ה מביא עליהם טל אורות של תורה ומושיבין בין ברכיו, אלו שישבו ואכלו עפר כדי ללמוד תורה לוקחם הקב"ה ורוחצן בטל של תורה, ומושיבין בין ברכיו ומגפפן ומנשקן ומביאן לחיי עוה"ב.

יתן ה' שיהיה למליץ יושר עבור כולנו, שנוכל להידבק קצת במעשיו, להשיג מהו לימוד תורה, ושילמד זכות על כלל ישראל ועל מצב הכלל בפרט, ולימוד זכות מיוחד על קהל פרושים שחיבבם מאוד ושמח שהולכים בדרך האבות, יתן ה' ויקויים בנו מהרה מאי דכתיב ובלע המות לנצח ומחה ה' אלקים דמעה מעל כל פנים, ונאמר אמן.

תפילתו נשמעת

בחיין עמנו בזה העולם, היה מעתיר ומתפלל על כולם. לא פעם היו משיחים לפניו על מופתיו, אך הוא לא סבל שאומרים כן, אך משאמרו שהמופתים הם ע"י התפילות, אמר דיתכן שזה נכון. הלומד תורה לשמה תפילתו נענית (סוטה מט.), אלפים נושעו ע"י תפילותיו כי למד תורה לשמה.

נלך בדרכיו, נמסור עצמנו אחד למשנהו, לא נקפיד על חברנו, נחזק עצמנו בתורה ועבודת השם, עד שיקויים מאי דכתיב יקיצו וירננו שוכני עפר כי טל אורות טלך, ואיתא בתנא דבי אליהו שכוני עפר לא נאמר אלא שוכני

רבינו זיע"א עם חתנו הגאון ר' משה ברורמן שליט"א

רבינו זיע"א בעצרת תפילה ברחבת מאה שערים